

SHAN'ARAQTA PERZENT TA'RBIYASININ' O'ZINE TA'N O'ZGESHELIKLARI

Alieva Miyrigul

*Ajiniyoz atindagi NMPI Pedagogika fakulteti
Pedagogika o'qituvchilari 1-M kurs talabasi*

Annotatsiya: Ushbu maqalamda perzent'arbiyasi, ko'p balali shan'arqa ananin' o'z waziypasin a'melge asiriwi, ja'ne ul perzenttin' ta'rbiyasining' qiyinlig'i ha'm ja'miyetlik ja'rdemdi ku'sheytiv cherkov. aytilgan. Sunday aq xaliq awizeki a'debiy do'retpelerinde inson ta'rbiyasiga ta'siri haqida gapirib o'tilgan.

Tayanish sozler: Tarbiya, ospirim, jallar, perzent

O'spirim jasindagi balalarga miynet ta'rbiyasini beriw din' a'hmiyeti ha'm jollari. Ata-babalarimiz a'zel-a'zelden jaslardi miynet su'ygishlikke ta'rbiyalawdi uqtirgan. A'sirese er balalardi miynetke ta'rbiyalaw barisinda jas waqtinan jeke o'zgesheliklerine qarap miynet ta'rbiyasini berip otirgan. Shan'arqada er balalarga en' za'ru'r ta'rbiya tu'ri a'dep-ikramlilik deydi. Muhammed payg'ambarimiz biraq bunnan basqa suwda ju'ziwdi, oq atiwdi na'siyat etken. Islam dininde er bala h'am qiz ta'rbiyasini o'zine ta'n o'zgesheliklari 7 jastan son' qaliplese dep aytip o'tilgan h'am de balamiz kishi jasinan baslap ata-anani hu'rmet etiwdi uqtiradi. Ulli oyshil Ibn Sino "Tadbir al monizil" kitabinda: "Eger shan'arqada ta'rbiya usllarin duris paydalansa, qollana alsa, shan'arqada ta'rbiya o'miride o'z baxtina tez erisedi" degen ideyani alg'a su'redi. Shan'arqada obektiv ha'm subektiv faktorlarga u'lken itibar qaratiladi. Obektiv faktorlarga da'ramatlardin' tu'rleri, u'y-ja'y menen ta'miynleniwi da'rejesi kiredi. Subektiv faktorlarga o'z-ara mu'nasibetler, ma'deniyat, ruwxiy da'rejesi kiredi. Shan'arqada miynet balalardin' fizikaliq rawajlaniwi ha'm ta'rbiyasini en' a'hmiyetli tiykarinan biri bolip, organizm salamatlig'i ja'ne bir baristagi turmisliq xizmetti basqara otirip, insan sezetug'in fizikaliq tolig'iw organizmnin' tu'rli funktsiyalarina ku'shli ta'sir ko'rsetedi. Ata-analar tu'rli oqiw ha'm miynet xizmeti, sonday-aq dem aliwdin' balalardin' jasina say a'melge asiriliwi organizmnin' ta'lim-ta'rbiya sistemasi menen baylanisli ha'r qiyli ta'sirlerge mu'nasibetin u'yreniw ha'm bahalaw joli menen aniqlanadi. Miynet barliq waqit eki o'z-ara bir birine baylanisli ta'repke fiziologiyaliq ha'm ja'miyetlik ta'repkerge iye. Ilim ha'm pa'n texnikanin' rawajlaniwi xaliq xojalig'inin' ba'rshe tarmaqlarinda fundamental ha'm a'meliy ilim-bilim jetiskenliklarinin' ko'zge taslang'anlig'i menen belgilenedi. Ata-analardin' uliwma ma'deniy magliwmatlarinin' ko'teriliwi ha'm siyasiy jedellik tabiwi mektep ha'm shan'arqada baylanisini o'zgesheligi boladi. Keyingi 15 jil ishinde ko'p balali shan'arqatin' keskin kemeyiwi esabinan bir, eki bala menen shekleniw shan'arqada

tuwiliwdin' pa'seyieine alip keldi. Ta'biyy mag'liwmat da'rejesinde bir balai shan'araq o'zin aqlag'anlig'i obiektiv haqiqat.Solay etip, hayal adamlar ko'birek waqitta, o'z kushlerin siyasiy paydali jeke jumislarin orinlaw imkaniyatlarina iye boladi. Bala ta'rbiyasinda u'sh, to'rt balali shan'araqqa uqsas ko'birek waqit sariplaydi. Lekin soni umitpaw kerek, shan'araqta jalg'iz perzent u'lkenlerdin' diqqat orayinda. Quwanishi ha'm erketayi sipatinda kamalg'a keledi.Awizeki xaliq do'retpeleri shan'araqti bala ta'rbiyasin sholkemlestiriwde ulken a'hmiyetke iye. Awizeki xaliq do'retpeleri balalarg'a ha'm jas ospirimlerge qonimli ha'm tu'sinikli bolip, olar oni tez o'zlestirip, u'yrenip ha'm tu'sinip aladi. Uliwma ta'lim ta'rbiya barisinda awizeki xaliq do'retpelerinin' barliq tu'ri og'ada ko'p paydalaniladi. Balalar turmisinda naqil-maqallardin' ta'rbiyalig a'hmiyeti og'ada ulli. Naqil-maqallar awizeki "xaliq do'retpelerinin' ken'nen tarqalg'an janrlarinin' biri. Ko'rnekli pedagog , ilimpazlar, alimlar naqil-maqallardi xaliq pedagogikasinin' miniatyuralati" dep juda orinli atagan. Qaraqalpaq naqil-maqallar da, basqa xaliqlardin' naqil-maqallari siyaqli, ju'da qisqa, az so'zli, tujirimli ha'm qonimli bolip keledi. Miynet temasina arnalg'an naqil-maqallar ha'r bir admnin' ayanbay miynet etiwinde, xaliqqa xizmet korsetiw ideyasın alg'a su'redi. Misali; "Adam miyneti menen bahalanadi", "Ha'rekette bereket", "Miynet tu'bi ra'ha't" degen siyaqli naqil-maqallar usi durkimdegi naqil-maqallardan esaplanadi.Ata-analar shan'araqta bala ta'rbiyasinda balanin' tili rawajlaniwi ha'm olardin' jan'a so'zlerdi o'zlestiriwi ushin jan'iltpashlardida paydalang'an.Jan'iltpashlar balalardin seslerdi jan'ilmay duris ha'm tez aytiwların a'melge asiriwda ulken a'hmiyetke iye. Misali: Ko'l bette: Ko'k sho'pte ko'p Sho'pshekte ko'p Shekshekte ko'p,a'tsho'kte ko'p. Sonin' menen birge jumbaq jasiriwda balani izleniwge, oylawg'a bag'darlap bariwda a'hmiyetli. Misali; Basi taraq quyrig'i joq. (qoraz) Izlesen' izi joq. Bawizlasan' qani joq. (keme). Ja'nede xaliq awizeki do'retpeleri bolg'an terme, tolg'aw, dastan ha'm erteklerde balani miynet su'ygishlikke, da'stanlardag'i qaharmanlardin obrazında bala ozin seziniw ana watanga degen parriotliq sezimlerden oyaniwina sebep boladi.Juwmaqlaw. Bul ilimiy jumis arqali shan'araqta perzent ta'rbiyasinin' mashqalalarin sheshiw na'zerde tutilg'an. A'sirese ul perzent ta'rbiyasinin'mashaqatlari haqqında aytip otılgen. Xaliq awizeki do'retpeleri osip kiyatirgan jas awladlarga miynet su'ygishlikke, watanparwarliq ruwxında tarbiyalawda a'hmiyetke iye ekrnligi aytilgan.

Paydalanilgan a'debiyatlar:

- 1.Saparbaev Ta'jibay SHAN'ARAQTAG'I BALA TA'RBIYASINDA AWIZEKI XALIQ DO'RETPELERINEN PAYDALANIW
- 2.T.Saparov, T Baynazarov "QAQAQALPAQ SHAN'ARAQLARINDA UL BALALAR TA'RBIYASININ' O'ZINE TA'N O'ZGEAHELIKLERI" Metodikalig qollanba 8-13-14-bet.